

ОПТИМІЗАЦІЯ НОРМ ВИКОРИСТАННЯ ГЕОГРАФІЧНИХ ПОПУЛЯЦІЙ ФІТОСЕЙУЛЮСА ПРОТИ ПАВУТИННОГО КЛІЩА В ЗАКРИТОМУ ҐРУНТІ

М.С. МОРОЗ, кандидат біологічних наук
О.І. ОМЕЛЬЧЕНКО, аспірантка*

*Наведено результати досліджень з визначення оптимальної норми використання географічних популяцій *Phytoseiulus persimilis* Ath.-H. проти *Tetranychus urticae* Koch. Установлено, що ефективне використання акарифага для біологічного захисту культур закритого ґрунту залежить від співвідношення хижак:жертва і є індивідуальним для кожної популяції.*

Ключові слова: *географічна популяція, оптимізація, норма використання, акарифаг, *Phytoseiulus persimilis*, *Tetranychus urticae*, закритий ґрунт.*

Загальновідомо, що на кількісні та якісні показники овочевої продукції закритого ґрунту суттєво впливають шкідливі організми. Згідно з літературними даними, на рослинах захищеного ґрунту зустрічається близько 200 шкідливих фітофагів, які нерідко призводять до чималих втрат урожаю [3, 4, 9]. Найпоширенішими шкідниками овочевих культур є павутинні кліщі, трипси, білокрилка та попелиці [3]. Особливо значної шкоди під час вирощування овочевої продукції у теплицях завдає *Tetranychus urticae* Koch. [1]. За інтенсивного розмноження і живлення звичайного павутинного кліща листя набуває світло-мармурового забарвлення, жовтіє, засихає та обпадає. Значна втрата асиміляційної поверхні призводить до порушення обміну речовин, деформації плодів та зниження врожаю на 35–40 % і навіть до загибелі рослин [1, 2, 6].

Для зменшення шкідливості звичайного павутинного кліща більшість дослідників пропонує хімічні заходи захисту. Проте їх використання порушує екосистему закритого ґрунту, механізми її саморегуляції та призводить до появи резистентних і токсикогенних форм [3, 9]. Саме це спонукає науковців до пошуку та ефективного впровадження зоофагів як біологічних агентів проти *Tetranychus urticae* Koch. [2].

Одним із найбільш адаптованих акарифагів, для захисту овочевих культур

*Науковий керівник – кандидат біологічних наук М.С. Мороз

закритого ґрунту є *Phytoseiulus persimilis* Ath.-N.(Parasitiformes, Phytoseiidae). Зазвичай, для біологічного захисту використовують щонайліпші за ефективністю географічні популяції фітосейулюса. Популяційні відмінності аборигенних зоофагів проявляються в розмірах та формі тіла, ступеня статевого диморфізму, плодючості, швидкості розвитку, кількості поколінь, пошуковій здатності [5,10].

Мета та завдання досліджень – визначити оптимальні норми випуску імаго географічних популяцій *Phytoseiulus persimilis* Ath.-N. для біологічного захисту овочевих культур закритого ґрунту від *Tetranychus urticae* Koch..

Матеріал та методика досліджень. Вивчення оптимальних норм використання акарифага під час пошкодження рослин огірка звичайним павутинним кліщем проводили в агрокомбінаті «Пуща Водиця» та в біологічній лабораторії НУБіП України.

Використовували імаго *Phytoseiulus persimilis* Ath.-N. мурманської, пітерської (ВІЗР, м. Санкт-Петербург) та київської (агрокомбінат «Пуща-Водиця», м. Київ) популяцій. Технологію вирощування та розведення проводили згідно з методикою Н.А. Попова та О.А. Худякової [7]. Рослини огірка з мінімальним пошкодженням звичайним павутинним кліщем розміщали в ентомологічні садки, на які випускали імаго географічних популяцій *Phytoseiulus persimilis* Ath.-N. у співвідношеннях 1:10, 1: 15 та 1:20.

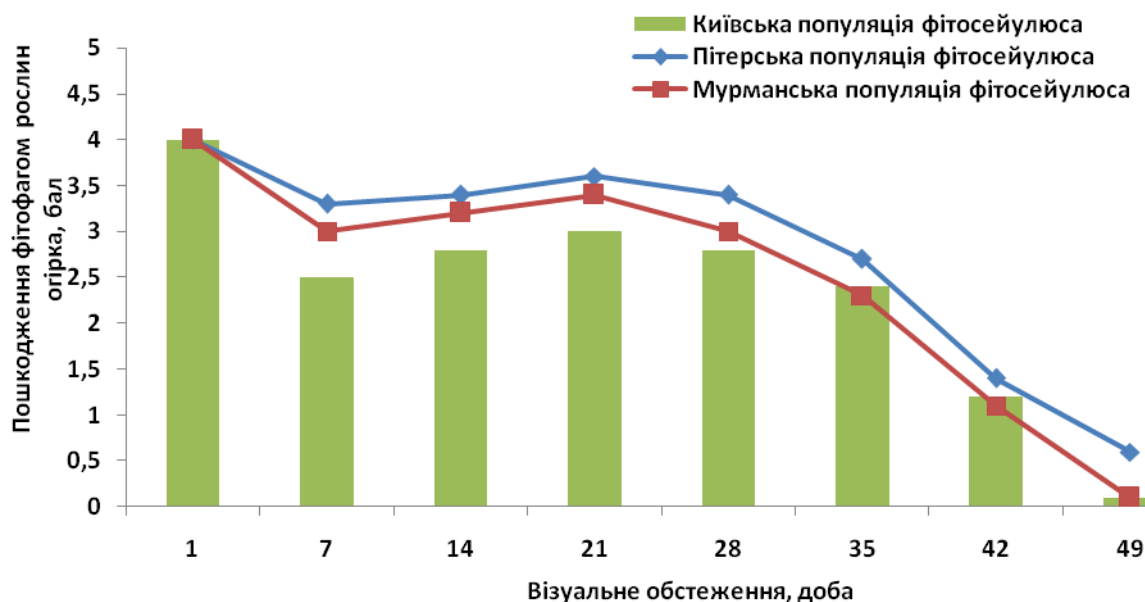
Оцінювали результати досліджень за п'ятибальною шкалою, розробленою В.П. Поспеловим [8]. Візуальне обстеження пошкодження рослин огірка *Tetranychus urticae* Koch. здійснювали щоденно.

Досліди проводили за температури від 24 до 27 °С, відносної вологості повітря 60–75% та фотоперіоду – 16 годин.

Математичну обробку даних здійснювали за прийнятими методиками засобами MS Excel.

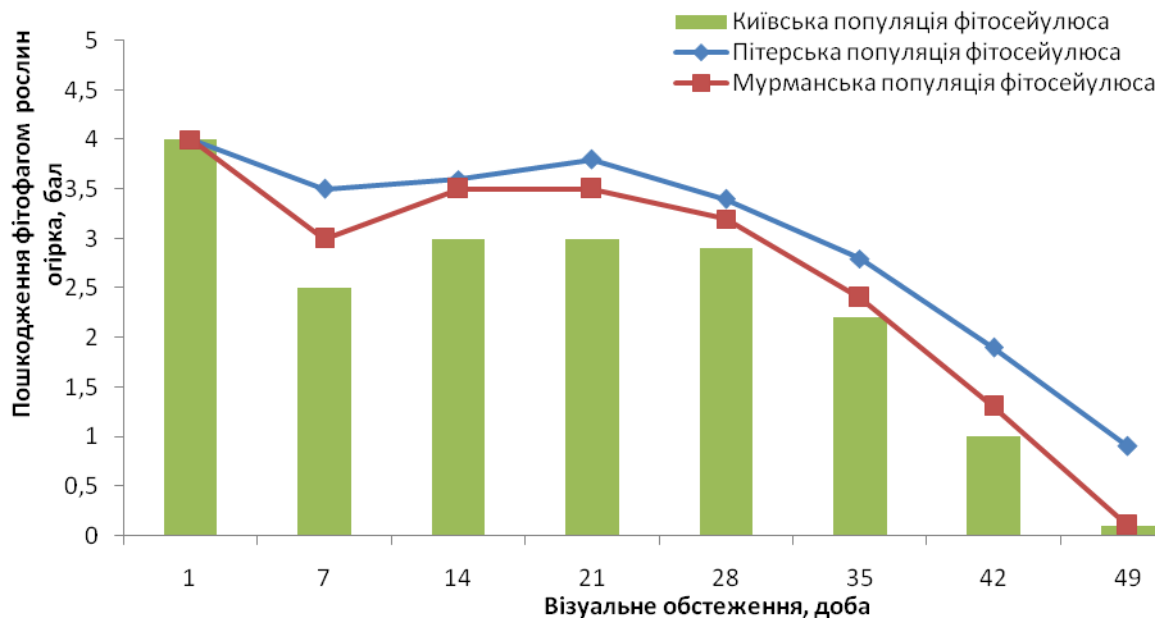
Результати досліджень. Дані щодо впливу імаго географічних популяцій *Phytoseiulus persimilis* Ath.-N. (у співвідношенні хижак:жертва 1:10) на динаміку пошкодження рослин огірка звичайним павутинним кліщем наведені на рис.1. Установлено, що застосування імаго культурних географічних популяцій *Phytoseiulus persimilis* Ath.-N. у співвідношенні хижак: жертва 1:10 суттєво не впливало на обмеження шкідливості фітофага. Між середніми показниками пошкодження *Tetranychus urticae* Koch. не

виявлено статистично значущої різниці ($t_{ст.}=1,03 < t_{кр.}=2,14$ та $t_{ст.}=0,42 < t_{кр.}=2,14$), тобто середні двох вибірок не відрізняються. На сорок дев'яту добу у варіанті де використовували імаго *Phytoseiulus persimilis* Ath.-Н. пітерської популяції ступінь пошкодження рослин фітофагом становив 1,1 бала, що 5,5 раза більше за мурманську та в 11 разів – за київську географічну популяцію акарифага.

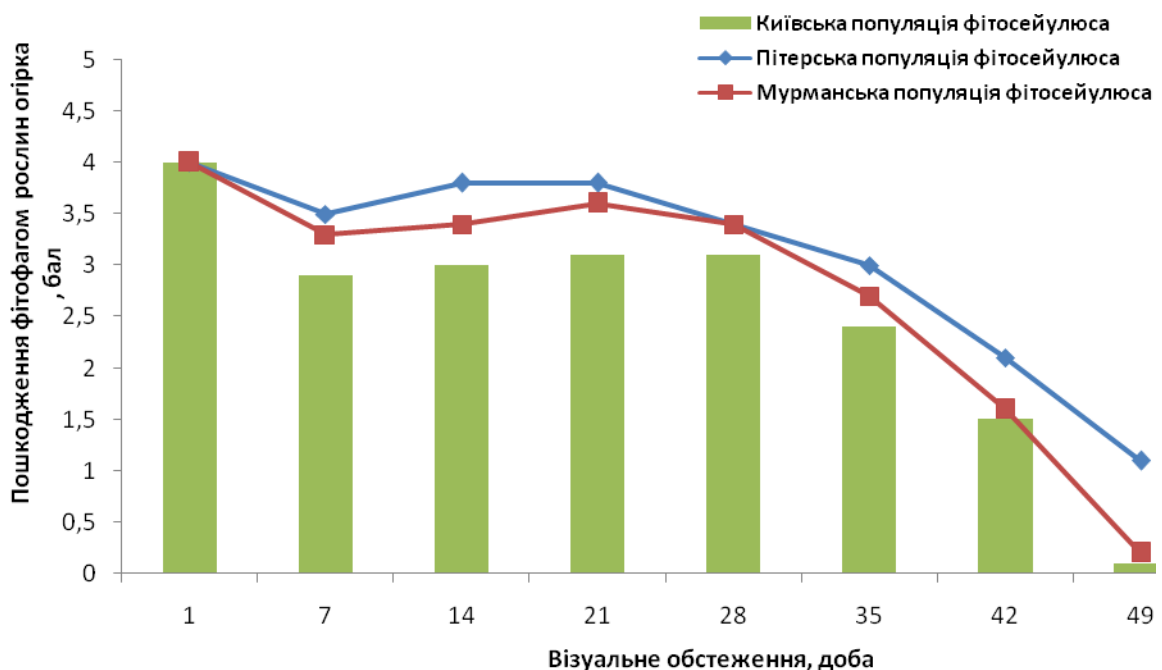
Рис.1. Вплив імаго географічних популяцій *Phytoseiulus persimilis* Ath.-Н. (у співвідношенні хижак:жертва 1:10) на динаміку пошкодження рослин огірка звичайним павутинним кліщем, середнє за 2007-2009 рр.

Результати вивчення впливу імаго географічних популяцій *Phytoseiulus persimilis* Ath.-Н. (у співвідношенні хижак:жертва 1:15) на динаміку пошкодження рослин огірка звичайним павутинним кліщем представлено на рис. 2. За умови застосування у співвідношенні 1:15 дорослих особин географічних популяцій фітосейулюса за показником пошкодження не встановлено статистично достовірної різниці ($t_{ст.}=1,11 < t_{кр.}=2,14$ та $t_{ст.}=0,44 < t_{кр.}=2,14$), тобто середні вибірок не відрізняються. Темпи знищення фітофага особинами *Tetranychus urticae* Koch. мурманської та київської популяцій були інтенсивнішими. В результаті, на кінець дослідження бал пошкодження рослин у вище описаних варіантах становив 0,1. Імаго пітерської географічної популяції відрізняються гіршими хижацькими властивостями. Так, згідно з візуальними обстеженнями на сорок дев'яту добу у названому дослідному варіанті пошкодження *Tetranychus urticae* Koch. становило 0,9 бала.

Рис. 2. Вплив імаго географічних популяцій *Phytoseiulus persimilis* Ath.-Н. (у співвідношенні хижак:жертва 1:15) на динаміку пошкодження рослин огірка звичайним павутинним кліщем, середнє за 2007-2009 рр.

Вплив імаго географічних популяцій *Phytoseiulus persimilis* Ath.-Н. (у співвідношенні хижак:жертва 1:20) на динаміку пошкодження рослин огірка звичайним павутинним кліщем представлено на рис.3.

Рис. 3. Вплив імаго географічних популяцій *Phytoseiulus persimilis* Ath.-Н. (у співвідношенні хижак:жертва 1:20) на динаміку пошкодження рослин огірка звичайним павутинним кліщем, середнє за 2007-2009 рр.

Згідно з отриманими експериментальними даними, знищення фітофага *Tetranychus urticae* Koch. дослідними популяціями фітосейулюса відбувалося за однаковою схемою. Між середніми показниками пошкодження фітофагом «Наукові доповіді НУБіП» 2011-5 (27) http://www.nbu.gov.ua/e-journals/Nd/2011_5/11mms.pdf

Tetranychus urticae Koch. не виявлено статистично значущої різниці ($t_{ст.}=0,75 < t_{кр.}=2,14$ та $t_{ст.}=0,26 < t_{кр.}=2,14$), тобто середні вибірок не відрізняються. А втім, на відміну від київської та мурманської популяцій, на сорок дев'яту добу спостережень пітерська популяція *Phytoseiulus persimilis* Ath.-Н. повністю не знищила звичайного павутинного кліща. За візуальними спостереженнями, київська популяція акарифага повністю контролювала чисельність *Tetranychus urticae* Koch. на двадцять першу добу, тоді як мурманська та пітерська – лише на двадцять восьму. Порівнюючи норми використання (1:10, 1:15 та 1:20) дорослих особин акарифага слід відмітити, що за умови застосування імаго київської та мурманської географічних популяцій *Phytoseiulus persimilis* Ath.-Н. за темпами знищення *Tetranychus urticae* Koch. оптимальним є співвідношення 1:15.

Висновки

За умови використання імаго київської та мурманської географічних популяцій *Phytoseiulus persimilis* Ath.-Н. проти *Tetranychus urticae* Koch. найбільш ефективним є співвідношення хижак:жертва – 1:15.

Для оперативного контролювання чисельності фітофага хижим кліщем пітерської популяції, його необхідно застосовувати у співвідношенні 1:20.

Використання *Phytoseiulus persimilis* Ath.-Н. унеможливорює появу резистентних і токсикогенних форм *Tetranychus urticae* Koch., що сприяє збереженню механізмів саморегуляції екосистеми в умовах закритого ґрунту.

Список літератури

1. Акимов И.А. Биологические основы вредоносности акариодных клещей / И.А. Акимов – К.: Наукова думка, 1985. – 160 с.
2. Белякова Н.А. Особенности современных технологий массового разведения энтомофагов / Н.А. Белякова // Защита и карантин растений. – 2008. – № 10. – С.18 – 20.
3. Вредители овощных культур в закрытом грунте // Настоящий хозяин. – 2007. – № 6. – С.3–9.
4. Ижевский С.С. Новое в защите тепличных культур/ С.С. Ижевский // Защита и карантин растений. – 1998. – № 8. – С. 45 – 46.
5. Деятельность энтомофагов в новых условиях выращивания огурца в тепличных комбинатах / [Л.П. Красавина, Е.Г. Козлова, Л.И. Зуева, Н.С. Рак] // Защита и карантин растений. – 2006. – № 12. – С. 21 – 23.

6. Надыкта В.Д. Биологическая защита растений, ее современная концепция и перспективы развития в XXI веке / В.Д. Надыкта, В.Я. Исмаилов, В.Г. Коваленков // Conference Biological Methods in Integrated Plant Protection and Production. Institute of Plant Protection. Poznan, Poland 15-19 May, – Poznań, 2006. – С. 33 – 34.

7. Попов Н.А., Развитие фитосейулюса на паутином клеще с различных кормовых растений /Н.А. Попов, О.А. Худякова // Биологический метод борьбы с вредителями овощных культур. – 1989. – С. 42 – 48.

8. Поспелов В. П. Энтомология / В. П. Поспелов – М.- Л.: МГУ, 1935. – 414 с.

9. Рудаков В.О. Возможности биометода при производстве овощей в защищенном грунте / В.О. Рудаков, Г.Н. Гуменная // Агро XXI. – 2008. – № 1-3. – С. 20 – 22.

10. Шапошников Г.Х. Возникновение и утрата репродуктивной изоляции и критерий вида / Г.Х. Шапошников // Энтомологическое обозрение. –1966. – Т. 45, № 1. – С. 121 – 135.

Оптимизация норм использования географических популяций фитосейулюса против паутинового клеща в защищенном грунте

Н.С. Мороз, Е. И. Омельченко

Приведены результаты исследований по определению оптимальных норм выпуска географических популяций фитосейулюса против паутинового клеща. Установлено, что эффективное использование акарифага для биологической защиты культур защищенного грунта зависит от соотношения хищник:жертва и является индивидуальным для каждой популяции.

Ключевые слова: географическая популяция, оптимизация, норма использования, акарифаг, *Phytoseiulus persimilis*, *Tetranychus urticae*, защищенный грунт.

The Use Norms Optimization of Phytoseiulus Geographical Populations against A Spider Web Tick in Protected Soil

M.S. Moroz, O.I. Omelchenko

Results over of researches are brought on determination of optimal norms of producing of geographical populations of phytoseiulus against a spider web tick. It is set, that the effective use of acariphage for biological defenses of cultures of the protected soil depends on correlation predator: victim and it is individual for every population.

Key words: geographical population, optimization, norm of the use, acariphage, *Phytoseiulus persimilis*, *Tetranychus urticae*, protected soil.